

Filip-Lucian IORGA

PETRE MAVROGHENI
Diplomatul gentilom

*Mourir pauvre est pour l'homme au pouvoir
la plus immortelle des épitaphes*
Thiers¹

La începutul acestui scurt studiu despre Petre Mavrogheni, nu pot rezista tentației de a-l parafraza pe Victor Slăvescu, care deplângea, acum 68 de ani, ingratitudea posterității față de unul dintre oamenii politici de frunte pe care i-a avut România². Astfel, actualizând datele, aș spune: în anul acesta se împlinesc **189** de ani de la nașterea lui Petre Mavrogheni și **120** de ani de la săvârșirea lui din viață. Deși a fost una dintre figurile cele mai proeminente ale vieții noastre publice, în epoca cea mai frământată și mai bogată în fapte și realizări hotărâtoare a istoriei naționale din veacul al XIX-lea, el este astăzi complet uitat... Tocmai pentru că sunt legat prin legături de familie de acest personaj al istoriei secolului al XIX-lea³, voi încerca să îl prezint cât mai imparțial posibil, cu precădere prin intermediul contemporanilor săi, al documentelor de arhivă și al lucrărilor care i-au fost dedicate.

1. Boierul

Petre Mavrogheni s-a născut în Iași, la 16 noiembrie 1818. Tatăl său era Petre Mavrogheni, zis "Babaca", descendent al unei vechi familii grecești. Ca orice neam care se respectă, și Principii Mavrogheni au parte de o filiație imaginară, legendară: ei ar descinde din vestita familie venețiană Morosini, care l-a dat pe amiralul și dogele Francesco Morosini⁴. Cu toate că filiația venețiană nu poate fi atestată, este certă atestarea documentară a Mavroghenilor, încă din prima jumătate a secolului al XVIII-lea, ca mari proprietari în Insulele Ciclade, la Paros, Tinos și Mykonos. Membri ai familiei au fost arhonți la Paros (Demetrios), agenți consulari ai Austriei (Petre) și Veneției (Nicolae), dragomani ai flotei otomane (Stephanos, stabilit în Fanar),

¹ Apud Théodore Blancard, *Les Mavroyéni. Essai d'étude additionnelle à l'histoire moderne de la Grèce, de la Turquie et de la Roumanie*, 2 vol., Paris, Ernest Lerouz, 1909, p. 593.

² Victor Slăvescu, *Vieața și opera lui Petre Mavrogheni*, Academia Română, Memoriile Secțiunii Istorice, seria III, tomul XXI, mem. 19, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, 1939, p. 1 (569).

³ Una dintre străbunicile unchiului meu, Constantin (Dinu) Străjescu, a fost Eugenia Mavrogheni, sora lui Petre Mavrogheni. Iată ce scrie în necrologul bunicului lui Dinu Străjescu, Paul P. Străjescu (magistrat, primar al orașului Roman, deputat; căsătorit cu Olimpia Macarovici), apărut în ziarul *Romanu* din 20 februarie 1887: "*Paul P. Străjescu s'a născut la Iassy în anul 1848 luna Noemvrie în 22 zile, din părinți: Petru Străjescu, coborîtor a unei vechi și ilustri familii recunoscută în Istoria țerei, și Eugenia Mavrogheni, sora d-lui Petru Mavrogheni, plenipotențiar al țerei la Wiena...*".

⁴ Octav-George Lecca, *Familii boierești române, istorie și genealogie (după izvoare autentice)*, București, Editura Muzeul Literaturii Române, p. 639.

prinți de Samos (Alexandros), bey de Mykonos, șefi militari⁵. Nicolae Mavrogheni (1738-1790), fratele bunicului patern al lui Petre Mavrogheni, singurul creștin căruia Sultanul i-a permis să comande o armată turcă fără a-l obliga să se convertească la Islam, a fost voievod al Valahiei (1786-1790) și a fost decapitat din ordinul Sultanului, din cauza înfrângerilor pe care le suferise în fața armatelor austriece și ruse. Octav-George Lecca oferă un citat din pitarul Hristache, autorul unei “*Cronici mavroghenești*”, care îl descrie astfel pe Nicolae-vodă Mavrogheni: “*Care domn au mai stătut / Trei tuiuri să fi avut ? / Și care alt să se bată / Cu doi împărați deodată ? / De mare cinste e vrednic / Mavrogheni cel puternic, / Adevăr spun că prăda, / Dar nevoia-l îndemna: / Cum era să odihnească / Atâta oaste turcească ?...*”⁶. Nicolae-vodă Mavrogheni a supraviețuit în memoria colectivă atât datorită curajului, cât și excentricităților sale. Tot Mavroghenii au dat și o eroină a războiului de independență a Greciei: Madon, “Eroina Noii Elade”, care și-a donat averea pentru echiparea vaselor grecești și a participat ea însăși la mai multe lupte contra turcilor⁷. Prin familia paternă, Petre Mavrogheni se înrudea, așadar, cu familii precum: Calliadi, Callimachi, Caradja, Costaki-Negel, Coumbari, Kotcos, Manu, Metaxa, Negri, Paximadi, Petrocokino, Prassacaki, Scanavi, Scordilli, Sion, Suțu, baronii von Thisebaert, Vambari, Varlam. În arborele genealogic al familiei se observă o recurență, pe parcursul a ceva mai mult de un secol, printre urmașii lui Demetrios Mavrogheni, a alianțelor matrimoniale cu familiile Manu (3), Suțu (3), Caradja (2), Coumbari (2), Scordilli (2), toate de origine greacă.

Mama lui Petre Mavrogheni a fost Ruxandra Sturdza⁸, fiica lui Grigore-vodă Sturdza și a Domniței Maria (fiică, la rândul ei, a lui Grigore-vodă Callimachi, omorât de otomani în 1769) și sora lui Mihai Grigore-vodă Sturdza, descendentă, așadar, a unor vechi familii pământene moldovenești. Acest lucru este subliniat de Nicolae Iorga, aprig adversar al grecilor, cu toate că propriul său nume are o etimologie grecească și că propriul său arbore genealogic este încărcat de vlăstare grezitate: “*Mavrogheni avea sânge românesc, prin mama sa, o Sturza, fiică a unei domnițe Callimachi*”⁹. Prin mamă, Petre Mavrogheni se înrudea și cu Grigore-vodă Ghica.

2. Aristocrat și meritocrat

În continuare, vom sintetiza câteva date biografice ale lui P. Mavrogheni, folosindu-ne de cele două surse principale, Blancard și Slăvescu, surse care prezintă aproape identic viața boierului moldovean. Grație bunei stări materiale a familiei sale, Petre Mavrogheni are o copilărie fără griji și își începe studiile acasă, cu un institutor adus de la Paris. Chiar în capitala Franței își va și continua studiile tânărul Mavrogheni. În jur de 1840, se întoarce la Iași, unde domnea unchiul său după mamă, vodă Mihai Grigore Sturdza. Desigur, accesul său în cea mai înaltă societate și înrudirea cu domnitorul îl ajută să ocupe funcții importante. Se remarcă, însă, și prin inteligența sa, prin finețea spiritului, prin caracterul și manierele sale distinse¹⁰. Vodă Sturdza îl numește în înalta funcție de vornic de aprozi, care se ocupa cu executarea hotărârilor administrative și judecătorești. Această funcție era rezervată tinerilor de foarte bună familie. La 2

⁵ Mihail-Dimitri Sturdza, *Dictionnaire historique et généalogique des Grandes familles de Grèce, d’Albanie et de Constantinople*, Paris, 1999, pp. 339-340.

⁶ Apud Octav-George Lecca, *op. cit.*, p. 640.

⁷ Mihail-Dimitri Sturdza, *op. cit.*, p. 339.

⁸ Cristian Popișteanu, Dorin Matei, *Sturdzeștii: din cronica unei familii istorice*, București, Fundația Culturală Magazin Istoric, 1995, p. 203.

⁹ Apud Victor Slăvescu, *op. cit.*, p. 61 (629).

¹⁰ Th. Blancard, *op. cit.*, p. 593.

februarie 1845, este înălțat la rangul de postelnic¹¹. Petre Mavrogheni este unul dintre tinerii boieri cu idei avansate. Astfel, îl găsim printre cei care îl felicită pe domnitor, în ianuarie 1844, pentru hotărârea de a-i emancipa pe țiganii robi ai mănăstirilor și ai Statului, alături de Costache Negri, Vasile Alecsandri, Mihail Kogălniceanu, Costache Rolla și D. Rallet. Cu toată amicitia care îl lega de Kogălniceanu și cu toate că el însuși se opusese, în 1840, desființării de către domnitor a revistei *Dacia literară*, Petre Mavrogheni suprimă, în 1844, *Steaua Dunării*. Având mare încredere în spiritul organizatoric și în probitatea lui Mavrogheni, vodă Sturdza îl numește, în 1846, pârcălab de Galați, funcție pe care o va ocupa până în 1848. În urma priceperii cu care stăvilește o epidemie de epizootie din regiunea Galațiului, domnitorul îi scrie, personal: “În cât persoana Dumitale iaste mai apropiată de noi, în atâta simțim osăbită mulțămire, înștiințându-ne de lăuratile purtări, care îți pregătesc o carieră potrivită însușărilor persoanei Dumitale”¹².

După Revoluția de la 1848, chiar dacă unchiul său este înlocuit de la Domnie de către Grigorie Alexandru Ghica (de altfel, P. Mavrogheni se înrudea și cu acesta), Petre Mavrogheni este numit, la 22 iunie 1849, prefect de poliție la Iași. La 27 mai 1850, demisionează din această funcție, pe motive de sănătate și de familie. În contextul Războiului Crimeei și al prezenței militare rusești pe teritoriul Moldovei, Petre Mavrogheni, “*omul politic cel mai influent al țării sale*”¹³, se opune pretențiilor armatei de ocupație; din cauza acestei atitudini, nu a lipsit mult să nu fie arestat și trimis în Siberia. Numai prietenia cu un înalt ofițer rus l-a salvat de acest drum, de cele mai multe ori fără întoarcere. Cu toate aceste tensiuni, în momentul retragerii armatei ruse, Mavrogheni este decorat cu ordinul Stanislav, clasa a III-a; nu va purta, însă, niciodată această decorație, pe care o va considera sub demnitatea lui. La 4 martie 1852, este numit la conducerea episcopiei Sfântul Spiridon din Iași. La 20 august 1852, Domnitorul îl numește ministru al Lucrărilor Publice, funcție în care se va ocupa de refacerea drumurilor din Moldova. La 24 octombrie 1853, Petre Mavrogheni, acum mare-vornic, primește și conducerea Secretariatului de Stat (ministerul de Externe). În această perioadă, el redactează, împreună cu M. Kogălniceanu, decretul pentru dezrobirea țiganilor particulari și semnează legile liberale ale presei, ca un partizan al liberei exprimări ce era. În februarie 1854, generalul Budberg, comisarul extraordinar rus de la Iași, îl invită să preia și Departamentul Cultelor și Instrucțiunii Publice. La 1 noiembrie 1854, Grigorie Al. Ghica îl numește ministru al Finanțelor, “*întru prețuirea meritelor Dumitale în slujbele Statului, întru care ai dat dovezi de vrednicie, credință și priincioasă activitate*”¹⁴. Iată cum îl caracterizează, pe Mavrogheni, secretarul Domnitorului, Edouard Grenier: “*Mic de stat, cu privirile adânci, cu maniere cât se poate de alese, foarte inteligent, plin de dibăcie, de o fire elegantă și mlădioasă, capabil de sârguință și de muncă, ar fi fost un Domn destul de potrivit... Bogat și înzestrat cu o familie frumoasă, dădea în salonul lungueț și rotunjit din casa lui cele mai plăcute serbări, la care Doamna Mavrogheni, născută Spiro, prezida cu o amabilitate desăvârșită*”¹⁵.

¹¹ Victor Slăvescu, *op. cit.*, p. 3 (571).

¹² Apud Victor Slăvescu, p. 4 (572).

¹³ Th. Blancard, *op. cit.*, p. 594.

¹⁴ Apud Victor Slăvescu, *op. cit.*, p. 6 (574).

¹⁵ Ibidem, p. 11 (579).

3. Candidatul la domnie

După ce Grigore Al. Ghica părăsește tronul, Petre Mavrogheni este ales ca unul dintre cei 85 de deputați ai Adunării ad-hoc a Moldovei, ale cărei ședințe se țineau în propria-i casă¹⁶. Este ales și unul dintre cei cinci secretari ai Adunării, iar în ședința din 7 octombrie 1857 semnează, alături de Kogălniceanu, declarația prin care se cere, printre altele, Unirea Principatelor. Drept consecință, este ales și membru în Comitetul Unionist. Deși mare proprietar funciar, se arată un ferm apărător al drepturilor țăranilor¹⁷. Datorită meritelor și popularității sale, Petre Mavrogheni se află, la 1859, pe lista candidaților la Domnie. La un moment dat este chiar printre favoriți, dar poziția îi este zdruncinată în urma atacurilor legate de originea lui străină (grecească). Mitul care s-a creat, de-a lungul anilor, în jurul lui Al. I. Cuza a eclipsat aproape cu desăvârșire figura lui Petre Mavrogheni și rolul avut de acesta în realizarea Unirii Principatelor. Th. Blancard deplânge, însă, în lucrarea sa (influențat, desigur, și de amiciția pe care le-o purta Mavroghenilor), intrigile meschine care au privat România de un Domnitor capabil și onest¹⁸. Dar, mai totdeauna, istoria e scrisă de învingători, lucru pe care aveau să-l afle, la rândul lor, și Cuza și Casa Regală a României. Insuccesul personal nu l-a făcut, însă, pe Mavrogheni să fie un mai puțin hotărât partizan al Unirii. Cu toată răceala raporturilor dintre el și Cuza, preia Departamentul Finanțelor din Moldova (ianuarie-iulie 1859), demisionând din cauză că Domnitorul nu își respectă promisiunile pe care i le făcuse, la acceptarea postului. Mavrogheni se interesează de problema căilor ferate, propunând chiar guvernului român să îi acorde concesiunea construcției rețelei naționale de căi ferate. Oferta sa este, însă, respinsă, fapt care îl face să își piardă aproape toată averea investită în societățile pe care le constituise în vederea respectivelor construcții¹⁹.

4. Ministrul

În 1866, Petre Mavrogheni este unul dintre partizanii detronării lui Cuza și administrează Finanțele, în cadrul guvernului Locotenenței Domnești (11 februarie – 11 mai 1866)²⁰, încercând să rezolve problema uriașului deficit bugetar de 19 milioane de lei, moștenit de la regimul Cuza²¹. În primul guvern al Domnitorului Carol de Hohenzollern-Sigmaringen, cel condus de Lascăr Catargiu, Mavrogheni primește ministerul Afacerilor Străine (11 mai – 15 iulie 1866); abilitatea și finețea sa diplomatică a fost esențială în depășirea tensiunilor internaționale apărute

¹⁶ Th. Blancard, *op. cit.*, p. 594.

¹⁷ Victor Slăvescu, *op. cit.*, p. 7 (575).

¹⁸ Th. Blancard, *op. cit.*, p. 595.

¹⁹ Ioan Budu, *Petre Mavrogheni*, în "Revista Fundațiilor Regale", Anul I, No. 4, 1 aprilie 1934, București, Imprimeria Fundațiilor Culturale Regale, p. 176.

²⁰ Lucian Predescu, *Enciclopedia României "Cugetarea". Material românesc, Oameni și înfăptuiri*, București, ediție anastatică după cea de la Editura "Cugetarea" – Georgescu Delafras, Ed. Saeculum I. O. și Ed. Vestala, 1999, p. 534.

²¹ Ioan Budu, *Petre Mavrogheni*, loc. cit., p. 177.

²² Apud Victor Slăvescu, *op. cit.*, p. 12 (580).

după aducerea pe Tron a principelui străin. Domnitorul Carol scria, despre Mavrogheni: “*Se bucură de o mare considerațiune ca financiar; el unește cultura saloanelor franceze cu finețea elenă și se mai distinge prin liniștea și obiectivitatea caracterului său*”²². În cabinetul Ion Ghica, format în iulie 1866, P. Mavrogheni conduce ministerul Finanțelor (15 iulie 1866 – 1 martie 1867), dar asigură, de câteva ori, și interimatul la ministerul Afacerilor Străine. Principala realizare a lui Mavrogheni, în această perioadă, este reforma monetară. La 10 noiembrie este ales senator de Iași, iar la 10 iunie 1867, deputat al colegiului al doilea din Cahul. La 27 mai 1870 este ales deputat de Iași. Între 11 martie 1871 și 7 ianuarie 1875 conduce ministerul Finanțelor, în cadrul guvernului conservator condus de Lascăr Catargiu, înfăptuind o serie de reforme financiare: lansarea bonurilor de tezaur, monopolul tutunului, legea timbrului, obținerea unui împrumut cu 5% dobândă de la Paris etc. Tot el încheie o Convenție comercială cu Austro-Ungaria. Preluând finanțele românești când acestea erau în pragul dezastrului, Mavrogheni a reușit, cu abilitate și prudență, să le stabilizeze și să ofere tânărului stat român o bază financiară solidă. Carol I scria: “*Lascăr Catargiu și Mavrogheni sunt oameni plini de onoare și în același timp de loialitate, care m’au sfătuit totdeauna bine în acești ani din urmă*”²³.

La 26 aprilie 1875 este reales deputat de Iași. După ce liberalii câștigă alegerile din 1876, cabinetul Catargiu este pus sub acuzare, pentru “călcarea Constituției (prin ingerințe electorale)”, “risipa banilor Statului” și “abuz de putere oficială”²⁴. Chiar dacă nu au existat efecte judiciare și Principele Carol a fost împotriva acțiunii liberalilor, Petre Mavrogheni a fost profund afectat de acuzațiile nefondate care i s-au adus. Între 1876 și 1881 a reprezentat Iașiul în Senatul României, din partea Partidului Conservator.

5. Diplomatul

Petre Mavrogheni nu a fost un diplomat prin formație programatică, ci prin tradiție de familie și vocație. Strămoșii lui practicaseră diplomația în Imperiul Otoman, ca agenți consulari ai Austriei și Veneției. El însuși a fost pregătit de mediul familial și de educația rafinată pentru lumea diplomaților gentilomi. Pentru că un diplomat de secol XIX trebuia să fie, în primul rând, *un vrai monsieur*. În consecință, Mavrogheni s-a ocupat de afacerile străine atât în Moldova (în 1853 a condus Secretariatul de Stat, sub domnitorul Grigore Al. Ghica), cât și în România, sub Carol I (în 1866, ministru al Afacerilor Străine).

Din cauza înrăutățirii stării de sănătate, Petre Mavrogheni se retrage din politica militantă și pleacă, în urma decretului regal din 25 iulie 1881²⁵, ca trimis extraordinar și ministru

²³ Ibidem.

²⁴ *Memoriile Regelui Carol I al României* de un martor ocular, volumul III, 1876-1877, București, Ed. Machiavelli, 1994, pp. 49-50.

²⁵ Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (de aici înainte, AMAE), Dosar personal Petre Mavrogheni, No. 77, Litera M, No. 30, decretul regal de numire a lui Petre Mavrogheni în postul de ministru plenipotențiar la Roma.

²⁶ Ion Bulei, *Conservatori și conservatorism în România*, București, Editura Enciclopedică, 2000, p. 51.

²⁷ AMAE, Dosar personal Petre Mavrogheni, No. 77, Litera M, No. 30.

²⁸ Loc. cit., *Lettre de Créance* (Mr. P. Mavrogheny) à Sa Majesté le Roi d’Italie (din partea Regelui Carol I al României).

plenipotențiar la Roma²⁶ (fiind retribuit cu 1500 de lei pe lună), în locul lui Nicolae Kretzulescu, mutat la Sankt-Petersburg²⁷. Regele Carol I îi face un elogiu trimisului său, în scrisoarea către Regele Italiei: *“Les qualités qui distinguent Monsieur Mavrojeny, son dévouement à ma personne, les gages multiples qu’il a donné de ses talents et de son zèle dans les hautes fonctions qu’il a occupé, ne me laissent aucune doute sur l’accueil que Votre Majesté voudra bien lui réserver”*²⁸. La 16 decembrie 1882, Mavrogheni redactează un raport despre noua lege electorală intrată în vigoare în Italia²⁹. În februarie 1884, pe când se afla deja la Constantinopol, Mavrogheni va primi Ordinul *Coroana Italiei*, în grad de Mare Cruce, distincție pentru care îi va mulțumi în scris ministrului italian de Externe, Mancini.

Prin decretul regal emis la 30 septembrie 1882³⁰, Petre Mavrogheni este numit trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al României la Constantinopol. La 1/13 noiembrie 1882, Mavrogheni îl anunță, prin adresa nr. 609, redactată în limba franceză, pe ministrul Afacerilor Străine, Dimitrie Sturdza, că a ajuns în capitala Imperiului Otoman. În zilele următoare, reprezentantul român primește scrisori protocolare de felicitare (redactate toate, desigur, în franceză, limba diplomației), din partea omologilor săi, reprezentanții diplomatici din Austro-Ungaria, Germania, Italia, Serbia, Marea Britanie, Olanda, Grecia, Spania, Belgia, Suedia și Norvegia, S.U.A., Franța, Rusia, Bulgaria. După o perioadă de așteptare despre care vorbește în nota nr. 616 (*“încât după cum m-am putut informa, voi fi silit a aștepta 10 sau 15 zile, fiind aici obiceiu, după cât se pare, de a face pe miniștri să aștepte ziua audienței oficiale”*), Mavrogheni îi prezintă Sultanului scrisorile de acreditare, în decembrie 1882, la Palatul Yildiz, și mai este primit într-o audiență duminică, 28 octombrie 1883, la ora 9, la același palat³¹. Mavrogheni laudă politețea oficialilor otomani: *“După vizita mea Ministrului Aff. Străine, am trecut în apartamentele Primului Ministru, unde am fost primit de Said Pasha, cu multă amabilitate, singurul obicei ce s’a păstrat neschimbat la Turci”*³². Iar, în continuare, iată un fragment din discursul diplomatului român, ținut în fața Sultanului Abdul Hamid, cu ocazia prezentării scrisorilor de acreditare: *“(…) Dans l’accomplissement de ma mission, tous mes efforts tendront à resserrer et à accroître les bonnes relations qui existent si heureusement entre l’Empire et la Roumanie et à mériter l’auguste confiance de Votre Majesté Imperiale (…)”*³³. Sultanul, la rândul lui, îi răspunde lui Mavrogheni în termeni elogioși: *“(…) Cette nomination me cause beaucoup de plaisir et j’espère que la choix que Sa Majesté Royale a fait en la personne de monsieur Maurojény, dont la renommée a précédé l’arrivée à Constantinople, contribuera à la continuation et à l’affermissement des bonnes relations existant entre la Roumanie et la Turquie (…)”*³⁴.

Principala preocupare a lui Petre Mavrogheni, pe timpul mandatului său de ministru plenipotențiar la Constantinopol, sunt relațiile Statului român și ale Bisericii Ortodoxe Române

²⁹ AMAE, Fond “Roma”, dosarul nr. 1 – “Miniștri plenipotențiar”.

³⁰ AMAE, Dosar personal Petre Mavrogheni, No. 77, Litera M, No. 30, decret regal de numire a lui Petre Mavrogheni în postul de ministru plenipotențiar al României la Constantinopol.

³¹ AMAE, Fond “Constantinopol”, volumul 7 – “Petre Mavrojeny, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar (1882-1885)”.

³² Loc. cit., nota nr. 616 din noiembrie 1882 a Legațiunii României pe lângă Poarta Otomană.

³³ Loc. cit., mesajul lui Petre Mavrogheni la prezentarea scrisorilor de acreditare în fața Sultanului, la 4/16 decembrie 1882.

³⁴ Loc. cit., redarea discursului Sultanului, la primirea scrisorilor de acreditare din partea lui Petre Mavrogheni, în nota nr. 281 din 4/16 decembrie 1882 a Legațiunii României pe lângă Poarta Otomană.

cu Patriarhia Ecumenică. La 19 noiembrie/1 decembrie 1882, prin adresa nr. 641 a Legației române, el îl informează pe ministrul D. Sturdza în legătură cu existența unei sume de 60.000 de lei, depozitată de fostul ministru plenipotențiar, Dimitrie Brătianu, la Banca Imperială Otomană, pe data de 3/15 martie 1881, în scopul ajutorării bisericilor și școlilor creștine din Orient, prin donarea respectivei sume către Patriarhia din Constantinopol. În aceeași chestiune, revine cu o nouă adresă, nr. 86, la 22 februarie/6 martie 1883, pentru că încă nu primise avizul Guvernului de la București, pentru donarea banilor³⁵.

Problema cheie este, fără îndoială, conflictul Bisericii Ortodoxe Române cu Patriarhia Ecumenică și tratativele purtate pentru ca aceasta să recunoască autocefalia Bisericii române. După ce, la 25 martie 1882, la București avusese loc o ceremonie de sfințire a Sfântului Mir și Patriarhul Ecumenic de la Constantinopol, Ioachim, trimisese ierarhilor români o epistolă, la 10 iulie 1882, în care deplângea “neorânduiala” din Biserica română, ministrul D. Sturdza îi trimite lui Petre Mavrogheni (prin adresa ministerială nr. 1770 din 7/19 februarie 1883), epistola Mitropolitului Primat al României, împreună cu o copie a hotărârii Sfântului Sinod din 23 noiembrie 1882, spre a le înainta Patriarhului Ecumenic³⁶. Abia la 5/17 aprilie 1883, Mavrogheni îl informează pe ministrul Sturdza că îi remisese respectivele documente Patriarhului Ecumenic Ioachim, la 15/27 februarie 1883: “*Cu părere de reu constat că dacă nu am respuns până acum la Nota Dvoastră No 1770 din 7/19 Februarie, cauza a fost că am tot așteptat un respuns din partea Patriarhului, care însă s’a ținut, pare-că într’adins, cu cea mai completă rezervă în această privire*”³⁷. Mavrogheni nu putuse afla, până la acea dată, nici o părere a înalților prelați greci, nici măcar “*prin diferite chipuri lăturalnice*”, cu toate că în presa otomană apăruseră zvonuri conform cărora Mavrogheni i-ar fi făcut o vizită Patriarhului Ioachim.

În decembrie 1884, Petre Mavrogheni primește vizita lui Calliadi, unul dintre membrii proaspăt aleși în Consiliul laic al noului Patriarh Ecumenic, Ioachim al IV-lea: “*[a venit, n.n.] să’mi arate mâhnirea ce resimte Prea Sfinția Sa din cauza neînțelegerilor ce s’au iscat între Biserica Română și Patriarhie și a regretabilelor consecinți ce au decurs din o așa falsă situație pentru unitatea Bisericii Ortodoxe întregi.*

Însărcinatul lui Ioachim al IV-lea m’a încredințat că Prea Sfinția Sa e dispusă să recunoască îndată Biserica Română pe deplin autocefală ca și Bisericile Rusiei și a Greciei, precum și autoritatea sfântului nostru Sinod; în fine, că Prea Sfinția Sa nu dorește alta decât întărirea Bisericii Surore Române și iubire în aceeași credință”. Pentru reglarea relațiilor dintre cele două biserici, era necesară îndeplinirea câtorva formalități: o cerere de binecuvântare din partea Bisericii române și o adresă a Guvernului României, cărora Patriarhia Ecumenică avea să le dea curs, asigura Mavrogheni, “*pentru faptul de mult îndeplinit al independenței Bisericii Române*”. Ministrul plenipotențiar remite și schița de adresă primită de la Calliadi, spre a fi aprobată de Sfântul Sinod al Bisericii Române și se angajează să transmită observațiile Sfântului Sinod către Patriarhia Ecumenică: “*Din parte’mi, nimic nu am promis, m’am mărginit în rolul simplu de intermediar pasiv*”³⁸.

La 19 februarie/3 martie 1885, Mavrogheni îl informează pe ministrul Afacerilor Străine, Ion Câmpineanu, că primise, prin nota nr. 2020, textul modificat al proiectului de adresă către Ioachim al IV-lea și că negociase acest text cu Patriarhul Ecumenic și cu Marele Logothet

³⁵ AMAE, Fond Arhiva istorică, vol. 303 – “1879-1887, Relațiile cu Patriarhia din Constantinopol”, dosarul nr. 16 “Școli Const.” (“Dosar relativ la biserici, școle și societăți religioase, de cultură, educație și bine-facere”).

³⁶ AMAE, Fond Arhiva istorică, vol. 303 – “1879-1887, Relațiile cu Patriarhia din Constantinopol”, dosarul nr. 16 “Bis. Autocef. (1882-1885)”.

³⁷ Loc. cit., adresa nr. 195, din 5/17 aprilie 1883 a Legațiunii României pe lângă Poarta Otomană.

³⁸ Loc. cit., adresa nr. 680, din 25 decembrie 1884/5 ianuarie 1885 a Legațiunii României pe lângă Poarta Otomană.

Aristarchi: “Însă cu toate silințele ce am întrebuințat, nu am putut reuși deplin ca textul în chestie să se admită fără nici o modificare”. În continuare, diplomatul expune modificările de formă aduse textului și conchide: “Ca profan în materie, mie îmi pare că soluțiunea dificultăților noastre Bisericesci cu Patriarcatul Ecumenic se regulează acum în un mod satisfăcător pentru ambele părți, fără a se lovi nici unul din drepturile nostre stabilite prin Legea organică Sinodală”³⁹.

Petre Mavrogheni a reușit, așadar, datorită calităților sale diplomatice și rudelor sale, printre care se număra și Spyridion Mavrogheni-pașa (1817-1902), om de știință și ultimul medic fanariot al sultanilor otomani⁴⁰, să medieze conflictul dintre Biserica Ortodoxă Română și Patriarhul Ecumenic și să conducă la o soluționare amiabilă, prin recunoașterea deplinei autocefalii a Bisericii române. În contextul epocii, sunt esențiale legăturile de familie ale diplomatului și gradul în care acesta este acceptat, în mod natural, de cercurile sociale cele mai înalte ale societății în care își reprezintă țara.

Prin decretul regal emis la 28 ianuarie 1885⁴¹, Mavrogheni este transferat ca ministru plenipotențiar al României la Viena și îi prezintă Sultanului otoman scrisorile de rechemare din post sâmbătă, 9/21 februarie 1885, la Palatul Yildiz, în prezența ministrului otoman de Război, Osman Pașa și a altor demnitari: “*Mon audience a duré environ une demi-heure, durant laquelle, il m'a été permis d'apprécier une fois encore l'intelligence naturelle d'Abdul Hamid et ses éminentes qualités de coeur*”⁴². Cu acea ocazie, Mavrogheni este și decorat de către Sultan.

Petre Mavrogheni îi prezintă scrisorile de acreditare Împăratului Austro-Ungariei, la 12 mai 1885. Încetează din viață la Viena, la 20 aprilie 1887, ora 10.30, în Richardsgasse 5, din cauza unei pneumonii contractate în Orient. În suplimentul din 21 aprilie, *Wiener Tagblatt* îi dedica un amplu necrolog celui care, datorită spiritului său conciliant, avusese numai prieteni, atât la Viena, cât și în țara sa, fiind *persona gratissima* și beneficiind de încrederea deplină a Regelui Carol I. Corpul neînsufletit a fost transportat în România, unde a fost înhumat în capela familiei soției sale, din București⁴³.

Petre Mavrogheni a fost căsătorit, prima dată, cu Elena Spiro-Paul (fiica unui bancher din Galați), care a murit la 30 de ani, în 1861 și cu care i-a avut pe: Petre (consul-general la Odessa)⁴⁴, Alexandru, Lucia, Natalia și Maria. A doua sa soție a fost Olga Catargiu (1839-1915),

³⁹ Loc. cit., adresa nr. 170, din 19 februarie/3 martie 1885 a Legațiunii României pe lângă Poarta Otomană.

⁴⁰ M.-D. Sturdza, *op. cit.*, p. 339.

⁴¹ AMAE, Dosar personal Petre Mavrogheni, No. 77, Litera M, No. 30, decretul regal de numire a lui Petre Mavrogheni în postul de ministru plenipotențiar la Viena.

⁴² Loc. cit., notă din 11/23 februarie 1885 a Legațiunii României pe lângă Poarta Otomană.

⁴³ Th. Blancard, *op. cit.*, pp. 600-601.

⁴⁴ Petre P. Mavrogheni (1849-1916) a urmat, cu mai puțină strălucire, cariera tatălui său: copist în cadrul biroului Contencios Administrativ al ministerului Afacerilor Străine (1 aprilie 1872 – 30 noiembrie 1874), secretar al agenției diplomatice de la Belgrad (5 decembrie 1875 – 28 februarie 1877; 8 septembrie 1877 – 8 februarie 1878; 9 februarie 1878 – 31 martie 1879), secretar de legație clasa a II-a la Belgrad (1 aprilie 1879 – 12 mai 1885), secretar de legație clasa I la Constantinopol (13 mai 1885 – 31 iulie 1885) și Viena (1 august 1885 – 15 aprilie 1888). Prin decretul regal nr. 1030 din 16 aprilie 1888, este numit, la propunerea ministrului Afacerilor Străine, P. P. Carp, consul-general la Odessa. În 1893 are loc un schimb de scrisori între ministrul Afacerilor Străine, Alexandru Lahovary, și consulul Mavrogheni: ministrul îi reproșează consulului, pe un ton foarte aspru, că elibera prea ușor vize pentru evrei. În 1906, P. P. Mavrogheni ajunge decan de vârstă al consulilor din Odessa. Moare la 10 februarie 1916, lăsând în urmă o situație dezastruoasă la Consulat, datorii și neorânduire în acte. Vasile Samureanu, interpret la Consulat, declară că P. P. Mavrogheni ținuse contabilitate dublă la Consulat și că, în anul 1915, toate încasările intraseră în buzunarele consulului, instituția rămânând cu o datorie de 10.787 de lei, că deși instituția nu avusese ușier, acest post exista pe statele de plată, iar diurna acestuia o încasa defunctul consul, că Maria Mavrogheni (Marie Maurojény), soția lui P. P. Mavrogheni, luase mobilele instituției și întreținuse mai mulți “așa-ziși artiști și cântăreți

fiica ministrului Constantin Catargiu, multă vreme Doamnă de Onoare și Șefă a Curții Reginei Elisabeta⁴⁵ și care avea strămoși din familiile Balș, Filipescu ș.a. Maria Obrenovici, sora Olgăi, a fost mama Regelui Milan al Serbiei⁴⁶. După moartea soțului său, Olga Mavrogheni scria, într-o franceză superbă: “*Ceux qui disent que le temps use la douleur, ceux-là n’ont pas souffert. A mon avis, chaque jour y imprime un trait plus acéré, et le désespoir s’y incruste plus profondément, plus cruellement, à chaque jour qui marque un lendemain !*”⁴⁷.

Străbătând o epocă frământată și rodnică, aceea a constituirii României moderne, Petre Mavrogheni, membru al celei mai înalte aristocrații a Moldovei, a slujit ultimilor doi Domni ai Moldovei, a luptat pentru modernizarea și Unirea Principatelor și a fost chiar aproape de a fi, el însuși, cel care să le unească sub sceptrul său. În fine, a fost un apropiat al lui Carol I și l-a văzut pe acesta încoronat Rege al unei țări libere. Chiar dacă supuse contestărilor, reformele sale financiare s-au dovedit a fi salutare. Îmbinând cele mai rafinate caracteristici ale Orientului și ale Occidentului (fiind, totuși, ca spirit, mai mult francez decât grec, precum spunea Nicolae Iorga⁴⁸), datorită inteligenței, echilibrului și probității sale, și-a câștigat până și respectul celor mai aprigi adversari. Stroussberg însuși mărturisea că nu s-ar fi gândit niciodată să încerce să-l mituiască. La moarte, Petre Mavrogheni era aproape sărac.

Având un temperament liniștit, cumpătat și rațional, Petre Mavrogheni a fost întotdeauna adeptul căii conservatoare de modernizare a țării⁴⁹ și unul dintre membrii fondatori ai Partidului Conservator⁵⁰. Nimic din ceea ce era radical, agresiv și forțat nu îi putea fi pe plac. Chiar înainte ca Partidul Conservator să ia naștere, în februarie 1880, Petre Mavrogheni, alături de alți conservatori din jurul *Timpului*, înființase “prima organizație conservatoare” care funcționa după un statut⁵¹. În martie 1880, când se constituie Comitetul Central al Partidului Conservator, sub conducerea lui Emanoil Costache Epureanu, P. Mavrogheni este ales unul dintre cei patru vicepreședinți⁵². Ca membru al elitei conservatoare, a fost și membru fondator al *Jockey-Club-ului* din București⁵³.

Petre Mavrogheni a fost, poate, cel mai valoros finanțist al epocii sale (activitatea sa financiară este tratată pe larg de Victor Slăvescu⁵⁴), fiind și autorul următoarelor lucrări: “*Espunere asupra Concesiunii căii ferate nord-est a României, acordate prințului Leo Sapieha și Petre Mavroghene*”, Tipografia St. Rassidescu, București, 1864; “*Răspuns adresat la articolul publicat în Românul din 14 ianuarie 1864 sub titlul <<căi ferate>> partea a V-a*”, Tipografia St. Rassidescu, București, 1864; “*Notă preliminarie*”, Imprimeria Statului, București, 1866;

de caféchantant”. Noul consul, generalul Sebastian Greceanu, deplânge și el, într-o notă, comportarea soției fostului consul, dezechilibrată psihic, care se plângea în Odessa că nu mai avea ce mânca și locuia la un artist italian. Atitudinea acesteia dăuna, în opinia lui Greceanu, imaginii țării. Cf. Arhiva Ministerului Afacerilor Externe, dosar personal Petre P. Mavrogheni (“Dosar relativ la numirea funcționarilor Ministerului Afacerilor Străine, Legațiilor, Agențiilor diplomatice și Consulatelor”), no. 77, Litera M, no. 17 (perioada 1872-1916).

⁴⁵ *Almanach de Gotha, Annuaire généalogique, diplomatique et statistique*, Gotha, Justus Perthes, 1906, p. 1023.

⁴⁶ Victor Slăvescu, *op. cit.*, pp. 63 (631)-64 (632).

⁴⁷ Apud Th. Blancard, *op. cit.*, p. 603.

⁴⁸ Victor Slăvescu, *op. cit.*, p. 61 (629).

⁴⁹ Ion Bulei, *op. cit.*, p. 16.

⁵⁰ *Ibidem*, p. 20.

⁵¹ *Ibidem*.

⁵² *Ibidem*, p. 26.

⁵³ Mihai Sorin Rădulescu, *Elita liberală românească 1866-1900*, București, Ed. All, 1998, p. 139.

⁵⁴ Victor Slăvescu, *op. cit.*, pp. 14 (582) – 60 (628).

“*Espunere de motive asupra bugetului statului pentru exercițiul în curs*”, Imprimeria Statului, București, 1866⁵⁵.

Titu Maiorescu îl caracteriza astfel pe Mavrogheni: “*cel mai fin spirit politic, cel mai capabil dintre noi*”⁵⁶. Petre Mavrogheni rămâne unul dintre personajele cele mai importante pe care le-au avut politica și societatea românească, în secolul al XIX-lea. Nu un revoluționar, ci un adevărat *gentilhomme*, aristocrat prin naștere și comportament, diplomat de vocație, patriot prin fapte, membru al unei elite reale. Poate că nu ar fi rău ca, într-o necesară reevaluare a istoriei noastre și a modelelor la care ne raportăm, Petre Mavrogheni să ocupe în sfârșit locul pe care îl merită în conștiințele noastre.

Summary

Born in Iași, the 16th of November 1818, as the son of Petre Mavrogheni and Ruxandra Sturdza, Petre Mavrogheni was the descendant of an old Greek family (Nicolae Mavrogheni was the reigning prince of Wallachia, between 1786 and 1790) and related to several Romanian dynasties and aristocratic families (Sturdza, Callimachi, Ghica). He grew up in an aristocratic atmosphere, receiving a French education and he studied in Paris.

During his uncle Mihai Grigore Sturdza's and Grigore Alexandru Ghica's reigns in Moldavia, Petre Mavrogheni occupied different administrative and governmental positions (minister for Public Works in 1852, for Foreign Affairs in 1853 and for Finance in 1854), he worked for the modernization of the roads and wrote, together with M. Kogălniceanu, the decree for the liberation of Gypsy slaves belonging to families or individuals.

A supporter of the unification of Moldavia and Wallachia, he was even a candidate for the Throne of the United Principalities, occupied in the end by Alexandru Ioan Cuza. After the dethronement of Cuza, Mavrogheni was one of the closest advisors of the reigning prince and later king Charles I of Hohenzollern-Sigmaringen. He was appointed, in different conservative governments, as minister for Foreign Affairs and for Finance. Between 1871 and 1875, as the minister for Finance, Petre Mavrogheni carried out a series of financial reforms and he succeeded in stabilizing Romanian finances.

Having a true vocation for diplomacy, Petre Mavrogheni was sent as Romania's Minister Plenipotentiary in Rome, Constantinople (where he successfully mediated, thanks to his family connections and personal ability, the conflict between the Ecumenical Patriarchy of Constantinople and the Romanian Orthodox Church and he obtained the official recognition of the autocephalous Romanian Church) and Vienna, where he died, the 20th of April 1887.

Petre Mavrogheni was a true aristocrat, descendant of several reigning dynasties, well educated, intelligent and refined, a founder member of the Conservative party, but at the same time a strong supporter of the modernization process, the best Romanian

⁵⁵ *A fi conservator*, antologie, comentarii și bibliografie de Ioan Stanomir și Laurențiu Vlad, București, Editura Meridiane, 2002, p. 512.

⁵⁶ Apud Ion Bulei, *op. cit.*, p. 45.

finances expert of the time, the author of essential financial reforms, a defender of peasants' rights and a high official full of integrity. He was a gentleman and, therefore, a fine diplomat of the XIXth century, the perfect time for gentlemen diplomats.